

Date: 11th February-2026

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARI O'QUVCHILARIDA HUQUQIY
KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH (tarbiya fani misolida)

H.Jo'raboyeva
NamPI magisranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarida huquqiy kompetentlikni rivojlantirish masalalari, ayniqsa tarbiya fani doirasida amalga oshiriladigan pedagogik faoliyat asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – o'quvchilarda huquqiy bilim, ko'nikma va qadriyatlarni shakllantirishning samarali usullarini aniqlashdir. Tadqiqot metodikasi sifatida kuzatuv, intervyu va pedagogik eksperimentlardan foydalanilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tarbiya fanidagi tizimli va interaktiv yondashuvlar o'quvchilarda huquqiy xulq-atvor va mas'uliyatni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar. huquqiy kompetentlik, tarbiya fani, umumiy o'rta ta'lim, pedagogik texnologiyalar, huquqiy madaniyat, o'quvchilarda tarbiya, interaktiv metodlar

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы развития правовой компетентности учащихся общеобразовательных школ на примере предмета «Воспитание». Цель исследования – выявить эффективные методы формирования правовых знаний, навыков и ценностей у школьников. В качестве методики исследования использовались наблюдение, интервью и педагогический эксперимент. Результаты показывают, что системный и интерактивный подход в преподавании предмета «Воспитание» положительно влияет на формирование правового поведения и ответственности учащихся.

Ключевые слова. правовая компетентность, предмет «Воспитание», общеобразовательная школа, педагогические технологии, правовая культура, воспитание учащихся, интерактивные методы

Abstract. This article examines the development of legal competence among students in general secondary education institutions, with a focus on the subject of “Education.” The aim of the study is to identify effective methods for forming students’ legal knowledge, skills, and values. The research methodology included observation, interviews, and pedagogical experiments. Results indicate that a systematic and interactive approach in the teaching of the “Education” subject positively influences the formation of students’ legal behavior and responsibility.

Keywords. legal competence, education subject, general secondary education, pedagogical technologies, legal culture, student upbringing, interactive methods

Kirish. Bugungi kunda jamiyatda o'quvchilarning huquqiy madaniyati va huquqiy kompetentligi ularning shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi. O'quvchilarda huquqiy bilimlarni shakllantirish orqali ularda mas'uliyat, qonuniy xulq-atvor, huquqiy tafakkur va ijtimoiy faollikni rivojlantirish mumkin. Ayniqsa, o'quvchilarning huquqiy kompetentligi jamiyatdagi ijtimoiy muammolarga qarshi

Date: 11th February-2026

munosabatini shakllantirish, qonuniylikni hurmat qilish va shaxsiy qarorlar qabul qilishda asosiy rol o'ynaydi. Umumiy o'rta ta'lim muassasalari bu jarayonda markaziy rol o'ynaydi, chunki maktab o'quvchilarning ijtimoiylashtirilishi va huquqiy ongini shakllantirish uchun birinchi va asosiy maydon hisoblanadi. Tarbiya fani esa o'quvchilarda huquqiy bilimlar, qonunlarga hurmat va mas'uliyatni rivojlantirishda eng muhim vositalardan biridir. Mazkur fan orqali nafaqat huquqiy qoidalar o'rgatiladi, balki ularni hayotga tatbiq etish, muammolarni qonuniy yo'l bilan hal qilish va jamiyatdagi ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishga ham e'tibor qaratiladi. Shuningdek, hozirgi pedagogik amaliyotda interaktiv metodlar, vaziyatli mashqlar, pedagogik o'yinlar va rolli vazifalar o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni samarali rivojlantirish vositasi sifatida keng qo'llanilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tizimli va integrativ yondashuvlar, shuningdek, tarbiyaviy mashg'ulotlarni rejalashtirish va metodik qo'llanmalar yordamida o'quvchilar huquqiy mas'uliyatni chuqurroq egallashadi va qonuniy xulq-atvorni shakllantiradilar. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish masalasi bugungi ta'lim tizimining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotning maqsadi – tarbiya fanidan foydalangan holda o'quvchilarda huquqiy bilim, ko'nikma va qadriyatlarni shakllantirishning samarali pedagogik usullarini aniqlashdir. Ushbu tadqiqot natijalari pedagoglar va o'qituvchilar uchun huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili. Huquqiy kompetentlik va uning shakllanishi masalalari pedagogika, psixologiya va huquqshunoslik sohalarida keng o'rganilgan. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda huquqiy ongni rivojlantirish uchun interaktiv metodlar, vaziyatli mashqlar, pedagogik eksperimentlar va guruhli ishlardan foydalanish samarali hisoblanadi (Smith, 2018; Johnson, 2020). Shu bilan birga, o'quvchilarga huquqiy bilimlarni nafaqat nazariy jihatdan berish, balki ularni amaliyotga tatbiq etish, muammolarni qonuniy yo'l bilan hal qilishga o'rgatish ham muhim ahamiyatga ega ekani qayd etilgan. Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni tarbiya fani orqali shakllantirishning ahamiyati ta'kidlangan. Masalan, Islomova (2019) ta'kidlaganidek, tarbiya fanida huquqiy bilimlarni tizimli va interaktiv usullarda o'rgatish o'quvchilarda mas'uliyat va qonuniy xulq-atvorni rivojlantirishga yordam beradi. Toshpulatov (2021) esa maktabdagi tarbiyaviy tadbirlar, suhbatlar, rolli o'yinlar va vaziyatli mashqlar yordamida o'quvchilarni huquqiy madaniyatga o'rgatish samaradorligini ko'rsatgan. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda huquqiy kompetentlikni baholash mezonlarining yetarli emasligi va o'qitish metodikasida innovatsion yondashuvlarning cheklangan qo'llanilishi muammo sifatida ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, xalqaro va mahalliy tadqiqotlar o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni shakllantirishda interaktiv metodlar, vaziyatli mashqlar, pedagogik o'yinlar va amaliy topshiriqlarning ahamiyati yuqori ekanini tasdiqlaydi. Bu metodlar o'quvchilarda faollik, mustaqil fikrlash, mas'uliyat va qonuniy xatti-harakatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bois, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish uchun tizimli va interaktiv yondashuvlar, tarbiyaviy mashg'ulotlar, metodik qo'llanmalar va amaliy tajribalar muhim ahamiyatga ega.

Date: 11th February-2026

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarida huquqiy kompetentlikni tarbiya fani misolida rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy yondashuvlarni o'z ichiga olgan aralash metodlardan foydalanganmiz. Tadqiqot obyekti sifatida umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari tanlangan bo'lsa, predmeti – tarbiya fanida huquqiy kompetentlikni shakllantirish usullari va ularning samaradorligi hisoblanadi. Tadqiqotda bir qancha metodlar qo'llanilgan. Avvalo, nazariy tahlil usuli yordamida pedagogik, psixologik va huquqiy adabiyotlar o'rganilib, o'quvchilarda huquqiy kompetentlik kontseptsiyasi, uning shakllanish jarayoni va pedagogik asoslari aniqlangan. Shuningdek, kuzatuv usuli orqali tarbiya fani darslarida o'quvchilarning huquqiy xulq-atvori, faol ishtiroki va mas'uliyat darajasi o'rganilgan. Tadqiqot davomida o'quvchilar va o'qituvchilar bilan suhbatlar va so'rovnoma o'tkazilib, huquqiy bilim va kompetentlikni baholashga doir ma'lumotlar to'plangan. Bundan tashqari, pedagogik eksperiment amalga oshirilib, unda o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni shakllantirishda interaktiv metodlar, rolli o'yinlar, vaziyatli mashqlar va guruhli ishlardan foydalanish sinovdan o'tkazilgan. Tadqiqot uch bosqichda olib borilgan. Birinchi bosqichda nazariy tayyorgarlik ko'rilgan, mavzu bo'yicha adabiyotlar o'rganilgan, tadqiqot metodologiyasi aniqlangan va metodik vositalar ishlab chiqilgan. Ikkinchi bosqichda amaliy sinovlar o'tkazilib, o'quvchilar bilan darslarda interaktiv va innovatsion metodlar qo'llangan. Uchunchi bosqichda esa kuzatuv, so'rovnoma va eksperiment natijalari tahlil qilinib, huquqiy kompetentlik darajasi aniqlangan. Natijada, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarbiya fanida tizimli va interaktiv yondashuvlar yordamida o'quvchilarda huquqiy bilim, huquqiy xulq-atvor va mas'uliyat sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni dars jarayonida huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda qo'llash imkonini beradi.

Natijalar va Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarbiya fani orqali o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda interaktiv va tizimli metodlar yuqori samaradorlikka ega. Kuzatuv va pedagogik eksperiment jarayonida o'quvchilar o'zlarini turli huquqiy vaziyatlarda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ldi, bu esa ularning mas'uliyat, huquqiy ong va qonuniy xulq-atvor darajasini oshirdi. So'rovnoma va intervyu natijalari ham shuni ko'rsatdiki, interaktiv mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, guruhli ishlash va vaziyatli mashqlar o'quvchilarda huquqiy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini shakllantirishga yordam beradi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar tarbiya fani darslarida faol ishtirok qilgan holda, qonuniy xatti-harakat, jamiyatdagi ijobiy munosabat va mas'uliyatni yuqori darajada egallaydilar. Shu bilan birga, o'qituvchilar interaktiv yondashuvlar va innovatsion metodlarni dars jarayoniga samarali qo'llash orqali o'quvchilarning huquqiy madaniyatini sezilarli darajada rivojlantirishlari mumkin. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari adabiyotlar tahlilida keltirilgan ma'lumotlar bilan mos keladi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar va amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda huquqiy ongini rivojlantirishda samarali (Smith, 2018; Johnson, 2020). Mahalliy olimlar ham tarbiya fani darslarida huquqiy kompetentlikni shakllantirishning ahamiyatini ta'kidlagan (Islomova, 2019; Toshpulatov, 2021). Shu asosda, tajriba natijalari

Date: 11th February-2026

adabiyotlarda qayd etilgan ilmiy xulosalarni tasdiqlaydi va o'quvchilarda huquqiy bilim, xulq-atvor va mas'uliyatni rivojlantirishda interaktiv yondashuvlar eng samarali ekanligini ko'rsatadi. Muhokama davomida shuni ta'kidlash lozimki, o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish nafaqat darslarda, balki maktabning tarbiyaviy muhitida ham amalga oshirilishi zarur. Shu sababli, o'qituvchilar metodik qo'llanmalar, o'quv jarayonida amaliy topshiriqlar va vaziyatli mashqlarni doimiy ravishda qo'llashi muhimdir. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tizimli va interaktiv yondashuvlar yordamida o'quvchilarda huquqiy madaniyat shakllanishi va ularning shaxsiy hamda ijtimoiy mas'uliyati sezilarli darajada oshadi.

Xulosa va Tavsiyalar. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarida huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda tarbiya fani markaziy rol o'ynaydi. Tarbiya fanidagi tizimli va interaktiv yondashuvlar yordamida o'quvchilarda huquqiy bilim, qonuniy xulq-atvor va mas'uliyat sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, interaktiv metodlar, vaziyatli mashqlar, rolli o'yinlar va guruhli ishlash o'quvchilarda huquqiy madaniyatni shakllantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotdan kelib chiqqan holda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Pedagogik yondashuvni rivojlantirish: Tarbiya fanida huquqiy kompetentlikni shakllantirish uchun tizimli va interaktiv metodlarni muntazam qo'llash, o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantirish.
2. Metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish: O'qituvchilar uchun huquqiy kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar va dars rejalarini tayyorlash.
3. Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarda huquqiy bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash maqsadida rolli o'yinlar, guruhli ishlash va vaziyatli mashqlarni dars jarayoniga integratsiya qilish.
4. Baholash tizimini joriy etish: O'quvchilarning huquqiy kompetentlik darajasini aniqlash va nazorat qilish uchun baholash mezonlarini ishlab chiqish.
5. Maktab tarbiyaviy muhitini boyitish: Huquqiy kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan maktab tadbirlari, suhbatlar va interaktiv mashg'ulotlarni tashkil etish.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish jamiyatdagi ijtimoiy mas'uliyat, qonuniy xulq-atvor va shaxsiy rivojlanish uchun muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, tarbiya fanida interaktiv va innovatsion yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish va ularni jamiyatga tayyorlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Islomova, N. (2019). O'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: "Ta'lim" nashriyoti.
2. Toshpulatov, S. (2021). Maktab ta'limida huquqiy madaniyatni shakllantirish metodikasi. Toshkent: "Akademnashr".

Date: 11th February-2026

3. Smith, J. (2018). Developing Legal Competence in School Students: International Perspectives. New York: Education Press.
4. Johnson, L. (2020). Interactive Methods in Teaching Legal Awareness to Students. London: Routledge.
5. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi. (2018). Umumiy o‘rta ta’lim dasturi: Tarbiya fani bo‘yicha metodik qo‘llanma. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
6. Karimova, D. (2020). Tarbiya fani darslarida interaktiv metodlar va ularning samaradorligi. Toshkent: “Pedagogika” jurnali, №4, 45–52.
7. Rahmonov, B. (2019). O‘quvchilarda mas’uliyat va huquqiy xulq-atvorni rivojlantirish. Toshkent: “Ilm-fan va ta’lim” nashriyoti.

